

ЧЛЕНОТ ВО ДРАМСКИ ТЕКСТ
(врз примерот на „Антица“ од Ристо Крле)

Определувајќи се за една јазична тема при пристапот кон драмското творештво на Ристо Крле предвид имаме дека

- во македонската битова драма во голема мера доаѓаат до израз основните категоријални, како и морфосинтаксички карактеристики на македонскиот јазик и посебно на народниот јазик, кажано хумболтовски, како израз на македонскиот народен дух. Преку нив, македонскиот јазик битно се разликува од другите словенски јазици, па нивната застапеност во текст, и конкретно во драмски текст, на стилски план понудува репрезентативни јазични форми и модели;

- од друга страна, претставниците на македонската битова драма се јавуваат со своите дела во време кое непосредно му претходи на чинот на кодификација на стандардниот јазик, но и во време кога македонскиот народ е поставен пред краен чин или на дефинитивно изјаснување и инаугурирање на европската сцена како посебен народ со посебен јазик или на претопување под воздејство на политичките аспирации на владеечките народи.

Во таа насока, македонските битови писатели ќе понудат обрасцови текстови на македонски јазик во период определен преку политичкото постоење на Кралството Југославија, според чиешто законски нормативи македонскиот јазик нема статус на посебен јазик.

Во таа смисла, покрај, како јазик за домашна употреба, под разни форми, македонскиот јазик во тој период функционира и како јазик на сцената, пред сè, преку тнр. битова драма, со која на книжевен план се означува и односниот период од развојот на македонската книжевност.

Основната определба на јазикот на македонската битова драма е форсирањето на народниот јазик и секако на јазикот што ќе ја претставува народната основа на македонскиот јазичен стандард.

Имајќи го предвид тсш, во овој реферат нашиот интерес го насочуваме спрема една црта – употребата на членските форми во драмскиот текст " Антица" од Ристо Крле, во согласност со нивната употреба во

македонскиот јазик. Имено, употребата на тројниот член е битна карактеристика на македонскиот јазик и во склопот на функционирањето на демонстративниот (показниот) систем на македонскиот јазик, од референцијален аспект се јавува како разликувачка црта спрема другите јазици.

Од друга страна, демонстративниот систем на даден јазик, од семиотички аспект, во согласност со идеите на Пирс, може да се прифати како индексна основа на драмски текст.

Имено, од типолошки аспект, демонстративниот систем на македонскиот јазик, заедно со демонстративниот систем на српско-хрватскиот (респективно: српскиот), според Зузана Тополињска¹, се разликува од демонстративните системи на другите словенски јазици, а во таа посока, и од другите јужнословенски јазици, пред сè, од бугарскиот.

Од категоријален аспект, посебно внимание во тој поглед заслужува податокот за способноста на македонските говорители за правилна употреба на тројниот член. Сносноста за правилна употреба на одредени форми во системот на еден јазик, обично се врзува и за историската, културната и социјалната традиција на односниот народ, односно на говорителите на тој јазик.

Битовата драма, секако, се поврзува со традицијата, па во тој поглед, кај претставниците на македонската битова драма, ја следиме употребата и функционирањето на тројниот член.

Употребата на тројниот член денес обично се врзува за разговорниот стил. Следиме притоа појава која од екстралингвистички аспект укажува дека стилското раслојување респективно стилското збогатување на еден јазик, во конкретниов случај, на македонскиот, придонесува и за пренебрегнување на одделни специфичности на тој јазик (на пример: тројниот член) што секако не мора да се одразува и на јазичната способност, респективно, на јазичното чувство на говорителите.

Така, употребата на тројниот член обично се сведува на незначителна мера во современ македонски текст, при што придонесувањето на тројниот член на ниво на текст се јавува како стилска маркираност.

Следиме тука една семиотичка станица, имено, една основна карактеристика

¹ Sp. Zuzana Topolinska, Remarks on the slavic noun phrase, Polska Akademia nauk. Instytut języka polskiego. 1981.

на даден јазик, да се послужиме со Клод Лсви Строс, на ниво на култура, да добие на ниво на текст предзнак на стилистичка обоеност.

Впрочем, според Блаже Конески, во јазикот на македонската народна поезија, а во согласност со поетичките проучувања на Роман Јакобсон, стилската маркираност на поетскиот текст се означува преку отсуството на членот. Таа карактеристика во одредена мера се следи и во современата македонска поезија и тоа не само кај оние автори кои се врзуваат за традицијата. Од друга страна, поради напуштањето на метриката, во поезијата респективно во современ поетски текст може да се евидентира во поголема мера употребата на членот.

Текстот на македонската битова драма во поголема мера го одразува односот текст - култура што се реализира преку односот текст - ситуација (обусловена со социјална, културна и историска традиција).

Притоа, текстот во својата структура ги интегрира основните јазични карактеристики при воспоставен изоморфизам меѓу битов систем и јазичен систем на сцена преку односи со нагласена семиотичност на типизирани нетипизирани ликови и предмети во амбиентна поставеност.

Во тој систем на воспоставени односи, во согласност со поставките и на Проп и на Рифатер, посебен интерес во текстот на македонската битова драма секако предизвикува демонстративниот систем, и посебно тројниот член како формален експонат.

Беспрекорноста во употребата е основната определба на функционирањето на тројниот член во демонстративниот систем на односи на лица и предмети во текстот на „Антица“ од Ристо Крле. Статистички погледнато, преовладува употребата на членот -от во однос 2:1 спроти употребата на -ов и -он додека меѓусебниот однос на употребата на -ов и на -он е 5:1. Притоа, непрекорноста во употребата доаѓа до израз при пространственото значење на членот, кое обично доаѓа до израз во наспоредноста на -ов и -он. Ако се има предвид сцената, тогаш логично е преовладувањето на членските форми на -в корен.

Членските форми со -в корен функционираат при посочување на амбиентната поставеност, при посочување на лица и предмети во непосредна близина на говорителот. Во таа смисла интерес претставуваат формите: кукава: позамети ја кукава (I чин), добро си ми дошол во кукава (1 чин). Како така ти во кукава моја без себап (II чин), сп. наспоредна употреба на -в и на -т: сакам да

кажам дека при овој момент кукава твоја сврши голема работа отколку подоцна што ќе свршува кукава моја и од Антица (II чин) итн; пенцерињава: (со изразита честота во текстот) под пенцерињава, исто не ми останува ништо друго освен да се фрлам преку пенцерињава. Амбиентот претставен на сцена исто така се нагласува преку форми од типот: И сама летна низ врата да бега, та дури до портава одвај ја стигнав (III чин), Ќе си одиш, туку ќе ти ја затворам вратава (I чин).

Во драмскиот текст, исто така, преовладува употребата на членските морфеми на -в корен при истакнување на делови од сопственото тело (во фразеолошки состави): срцево ми игра (III чин), сп: Мислам дека на овој свет не ќе се најде друга којашто би ми го завладеала срцево, како ти што го имаш завладеано (I чин), кокошка ми го испила мозоков (I чин) рацеве, кожава, снагава итн. Членов -ов често се употребува и при укажување на лица и групи: да не ти венее невестичево (II чин), што мислиш ти за стокава од девојчево, да не избега затвореницава, не бегај од свакава, и момичево не ми е токму со умот, си стоиш ли на зборот да дојдеш во партијава моја (III чин), ете што направија младиве; би било редно прво зетов да запее; се надевам дека невестава уште поарно ќе ни испее (IV чин).

Во овие примери при употребата на формите на -в како да се насетува и извесен ироничен призвук. Таа ироничност напати како да извира од народното кажување.

Во согласност со употребата во народниот јазик, во драмата се следи и употребата на членските форми на -н корен: „Така, тетко, како што сама чу од устено нејзино, ова пиле јас го спасив од сигурна смрт“. (I чин). „За ова девојче само комшијана мој – Илија“ (I чин). „Отвори вратана, мори гаурко, ќе дојде горе агана, ќе љуби тебе малку“ (I чин) итн.

Последниов пример секако укажува и на една хиперкоректност во употребата на членот. Не треба да се пренебрегне, исто така, дека хиперкоректноста во употребата на членот исто така, се јавува како една од карактеристиките на западните македонски говори.

Покрај употребата на членските форми на -в и на -н, преку кои се нагласува и функционирањето на тројниот член, посебно во драмски текст, интерес, секако, претставуваат и формите на -т корен. Се наметнува впечаток дека овие форми преовладуваат кај лицата со повисок општествен статус (поп Јанче, Ристаќи),

сп. „А ваму народните интереси имаат потреба“ (II чин). Во овие примери народниот јазик обично доаѓа до израз во кондензирани народниот јазик обично доаѓа до израз во кондензирани народни изрази, сп (баба Анча); „Ќерко, ми те фали работата!“ (I чин), „Да ти ја имам молитвата“. (II чин),

Беспрекорноста во употребата на тројниот член во македонската битова драма во одредена мера се намалува кај современите македонски драмски писатели. Таа се следи кај Чашуле и во драмите на Чинго, а отсуствува, на пример, во драмите на Горан Стефановски.

Драмските текстови на Ристо Крле заземаат средишно место по однос на употребата на членот, и посебно на тројниот член, во македонски драмски текст. Имено, во драмските текстови на Џинот (XIX век) членот отсуствува секако под влијание на одделни нагледни јазични модели од драмски текстови од други словенски јазици (и секако во согласност со јазичните погледи на Џинот кој се застапувал за отфрлање на членот), а меѓу претставниците на македонската битова драма преку излезната линија од Чернодрински, меѓу Двете светски војни, низ парадигмата Иљоски, Панов, Крле, последниов секако во најголема мера го имал јазичното чувство за тројниот член.

Намалувањето на употребата на тројниот член во современата македонска драма, секако, се поврзува и со стилската усложнетост на текстот и со стремежот за поголем степен на интелектуалност на драмскиот дијалог и со се поизразитите сценски експериментирања.

Оттаму, со право, македонската битова драма претставува посебно стилско поглавје во македонската книжевност.